

**Інформаційна довідка
щодо механізмів стимулювання
створення та примноження національних
культурних продуктів у Японії***

***Анотація.** В інформаційній довідці викладено результати аналізу законодавчого регулювання механізмів стимулювання створення, поширення та примноження національних культурних продуктів у Японії, до яких відносяться твори літератури, науки, мистецтва та музики. Визначено інструменти поєднання державних і приватних інтересів для сприяння поширенню національних культурних продуктів (творів); підтримки митців та організацій, пов'язаних зі сферою культури; підтримки заходів щодо просування та поширення національних творів за межами держави.*

***Ключові слова:** національна культура, механізми та інструменти стимулювання створення культурних продуктів (творів), авторське право, грантові програми.*

Вступ. Японія – держава самобутньої культури. Враховуючи такі детермінанти, як брак природних ресурсів, старіння населення, низький рівень народжуваності, вектори урядової політики спрямовані на постійний розвиток людини. Культура, мистецтво, які мають значення для розвитку людини, належать до пріоритетів державної політики Японії.

Варто зазначити, що схожий підхід властивий також Україні, про що зазначено у: Цілях сталого розвитку України на період до 2030 року¹ (закріплених з метою забезпечення національних інтересів щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства та держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення (якість життя людини взаємопов'язана із забезпеченням її культурних та духовних потреб); Плані законопроектної роботи Верховної Ради України на 2025 рік² (пункти 138; 214; 337) (щодо удосконалення правового регулювання у сфері охорони культурної спадщини; захисту культурних цінностей; убезпечення від знищення, руйнування чи пошкодження об'єктів культурної спадщини тощо); Плані роботи Міністерства культури та стратегічних комунікацій України на 2025 рік³ (пункти 20; 21; 26) (щодо захисту культурних цінностей, зокрема в умовах воєнного стану).

Враховуючи потреби України щодо формування комплексної культурної політики, зокрема стосовно підтримки виробництва та впровадження

¹ Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

² Про План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2025 рік : Постанова Верховної Ради України від 11.02.2025 № 4228-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4228-20#n14>

³ Про затвердження Плану роботи Міністерства культури та стратегічних комунікацій України на 2025 рік : Наказ МКСК від 28.02.2025 № 202. URL: <https://mcsc.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/202-2025.pdf>

українського культурного продукту, формування інструментів і механізмів стимулювання створення творів мистецтва, їх розповсюдження, досвід інших держав, зокрема Японії, може бути корисним для удосконалення законодавства і впровадження кращих практик.

Основна частина.

Із метою забезпечення єдності в розумінні ідей та концептуальних засад щодо законодавчого регулювання механізмів сприяння створенню, всебічного просування та розвитку культурного продукту в Японії, важливо з'ясувати понятійно-категоріальний апарат, зокрема сутність дефініції «твір».

Відповідно до Закону Японії «Про авторське право»⁴ «твір» – це творче вираження думок та (або) почуттів, що відноситься до сфери літератури, науки, мистецтва та музики. До творів належать⁵ (Рис. 1.):

Рис.1. Твори

Реалізацію напрямів державної культурної політики Японії здійснює Міністерство освіти, культури, спорту, науки та технологій⁶, до якого відноситься Агентство у справах культури⁷ уряду Японії–орган, який реалізовує політику

⁴ 著作権法（昭和四十五年法律第四十八号）. URL: <https://laws.e-gov.go.jp/law/345AC0000000048/>

⁵ Там само.

⁶ Overview of the Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology – Japan. URL: https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/12231838/www.mext.go.jp/en/content/20210325-mxt_kouhou02-200000029_1.pdf

⁷ 文化庁, ぶんかちょう. URL: <https://www.bunka.go.jp/index.html>; Agency for Cultural Affairs, Government of Japan. URL: <https://www.bunka.go.jp/english/index.html>

щодо розвитку японської культури, сприяння створенню «творів» (літератури, науки, мистецтва та музики) та їх поширення.

Серед базових законодавчих актів у сфері культури – Основний закон про сприяння розвитку культури та мистецтв⁸, яким закріплено основні принципи і напрями (Рис.2)⁹:

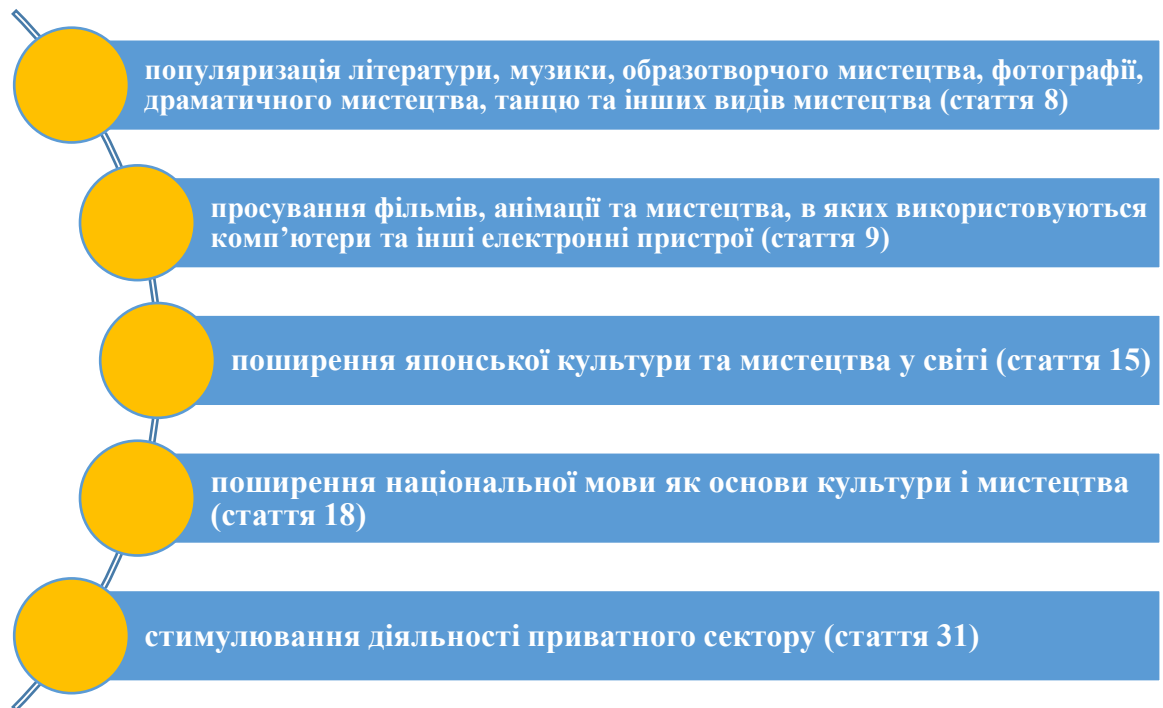

Рис.2. Основні напрями розвитку культури та мистецтва

У згаданій сфері діють також закони: про розвиток навчального середовища для просування музичної культури¹⁰; про відродження театрів, музичних залів тощо¹¹; про сприяння міжнародним фестивалям культурного обміну¹² тощо.

Механізми сприяння створенню, просуванню та розвитку культурних продуктів передбачені також і в законодавстві з питань авторського права. Це

⁸ 文化芸術振興基本法（平成13年12月7日法律第148号）. URL: https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_housei.nsf/html/housei/15320011207148.htm

⁹ 文化芸術振興基本法（平成13年12月7日法律第148号）. URL: https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_housei.nsf/html/housei/15320011207148.htm

¹⁰ 音楽文化の振興のための教育環境の整備等に関する法律 . URL: https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_housei.nsf/html/houritsu/13119941125107.htm

¹¹ 劇場、音楽堂等の活性化に関する法律（平成二十四年法律第四十九号）. URL: https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_housei.nsf/html/housei/18020120627049.htm

¹² 国際文化交流の祭典の実施の推進に関する法律（平成三十年法律第四十八号）. URL: <https://laws.e-gov.go.jp/law/430AC0100000048/>

нормативно-правові акти: про авторське право¹³; про виняткові положення до Закону про авторське право, необхідні для виконання Всесвітньої конвенції про авторське право¹⁴; про виняткові положення щодо авторських прав¹⁵; про виняткові положення щодо реєстрації програмних робіт¹⁶; про запобігання таємному запису фільмів¹⁷; про управління бізнесом авторських і суміжних прав¹⁸; про інтелектуальну власність¹⁹ тощо.

У Законі про авторське право закріплені права авторів на власні твори, які розмежовані на особисті немайнові (статті 18–20) та майнові (статті 21–28). До особистих належать права на: авторське ім'я, недоторканність створеного твору. До майнових – права на: відтворення та подання (кінопрокат, телепередачі тощо); виконання твору; публічне повідомлення, публічний показ; поширення твору; відчуження твору; передачу в прокат; переробку: екранізацію, аранжування тощо. Регламентовані права виробників (статті 96–97); права організацій мовлення (статті 98–100) тощо.

Отже, поєднання економічних інтересів авторів з інтересами суспільства, яке культурно збагачується, забезпечується завдяки законодавчій збалансованості: між вигідним використанням об'єктів авторського права та культурним розвитком і процвітанням держави. Такий підхід, на нашу думку, є одним з основних чинників, які сприяють створенню якісного національного культурного продукту.

За даними Міжнародного валютного фонду, на кінець 2024 року в рейтингу з найбільшими економіками світу за валовим внутрішнім продуктом (ВВП) Японія посідає 5 місце (еквівалент 6.6 трлн доларів США)²⁰, що зумовлює належне фінансування сфери культури. Так, у 2024 році з державного бюджету на Міністерство освіти, культури, спорту, науки і технологій було виділено 5338,4 млрд ієн, що на 44,3 млрд ієн (0,8 %) більше, ніж минулого року. Із них

¹³ 著作権法（昭和四十五年法律第四十八号. URL: <https://laws.e-gov.go.jp/law/345AC0000000048/>

¹⁴ Law Concerning the Exceptional Provisions to the Copyright Act, required as a consequence of the Enforcement of the Universal Copyright Convention (Act No. 86 of April 28, 1956, as amended up to Act No. 56 of May 8, 2000), Japan. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/6841>

¹⁵ Act on Exceptional Provisions for Copyrights Owned by the Allied Powers and the Allied Nationals (Act No. 302 of August 8, 1952, as amended up to Act No. 48 of May 6, 1970), Japan. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/2659>

¹⁶ Law on Exceptional Provisions for the Registration of Program Works (Copyright Law No. 65 of May 23, 1986, as amended up to Law No. 220 of December 22, 1999), Japan. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/2660>

¹⁷ Law for the prevention of stealthy recording of films (Law No.65, of May 30, 2007). URL: <https://www.cric.or.jp/english/clj/cloj5.html>

¹⁸ Act on Management Business of Copyright and Neighboring Rights (Act No. 131 of November 29, 2000, as amended up to Act No. 28 of May 2, 2008), Japan. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/6580>

¹⁹ Intellectual Property Basic Act, Japan. Act No. 122 of 2002, amended up to September 1, 2021. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/22493>

²⁰ UNITED STATES Ranked: The World's 20 Largest Economies, by GDP (PPP). URL: <https://www.visualcapitalist.com/ranked-the-worlds-20-largest-economies-by-gdp-ppp/>

на культуру – 106,1 млрд ієн²¹ (еквівалент 608,4 млн доларів США). Для порівняння, в Україні у 2025 році на підтримку культури та медіапростору передбачено 10,3 млрд грн²² (еквівалент 2,5 млн доларів США).

В Японії функціонує Фонд зміцнення культурної та мистецької діяльності²³ (далі – Фонд), метою²⁴ діяльності якого є (Рис.3):

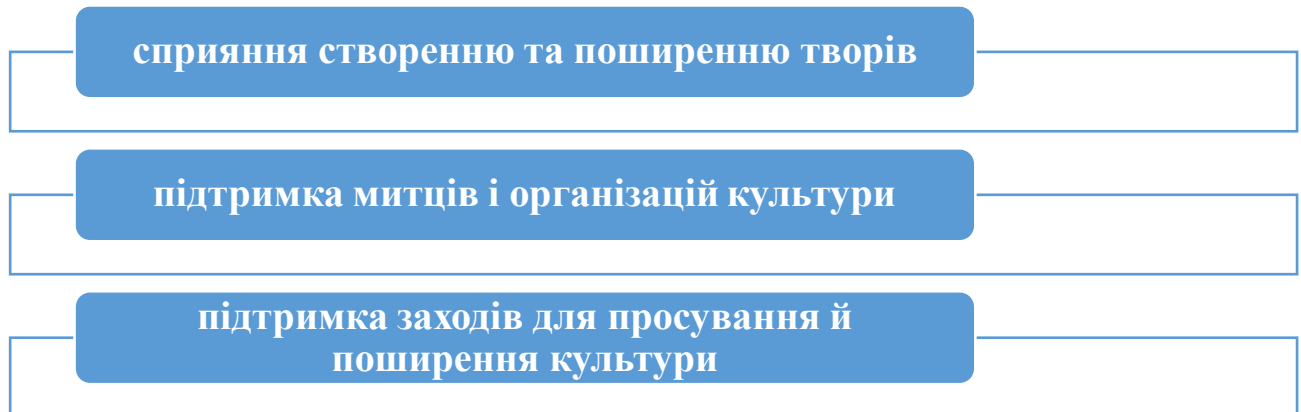

Рис.3. Мета діяльності Фонду

Фінансується Фонд з державних та приватних джерел, а його бюджет використовується для субсидування культурної та мистецької діяльності в державі²⁵.

Фонд забезпечує організацію грантових проєктів²⁶: Фонд для просування культури (загальний бюджет 10 млн ієн); Асоціація Кансай Осака 21 століття (14,7 млн ієн); Фонд Сумітомо (50 млн ієн) тощо²⁷.

За даними Агентства у справах культури Японії, з метою розвитку японської культури, збереження та примноження культурних продуктів, більш ніж двадцять проєктів фінансуються завдяки грантовим програмам та іншими системам підтримки²⁸, зокрема (Рис.4):

²¹ 新年度予算が成立、文科省は5兆3,384億円を計上. URL: <https://www.sentankyo.jp/articles/8e36a3d0-cf82-4f5e-8c6d-919740332386#:~:text=うち、教育関係予算が,億円（4.5%25）%E3%80%82>

²² Верховна Рада України прийняла держбюджет на 2025 рік. Культура та медіапростір. Вебпортал Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/verkhovna_rada_ukraini_priinjala_derzhbiudzheta_na_2025_rik_oboronu_kraini_bude_zabe_zpecheno-4897#:~:text=На%20підтримку%20культури%20та%20медіапростору,4%2C1%20млрд%20грн

²³ 文化芸術活動基盤強化基金. URL: https://www.bunka.go.jp/seisaku/geijyutu_katsudou/index.html

²⁴ 芸術文化振興基金の仕組み. URL: <https://www.ntj.jac.go.jp/kikin/about/top/>

²⁵ Там само.

²⁶ 助成団体・助成事業情報一覧. URL: <https://www.ntj.jac.go.jp/kikin/about/subsidy/>

²⁷ 助成実績. URL: <https://www.ntj.jac.go.jp/kikin/about/results/>

²⁸ 各種助成金・支援制度一覧. URL: <https://www.bunka.go.jp/seisaku/bunkazai/joseishien/index.html>

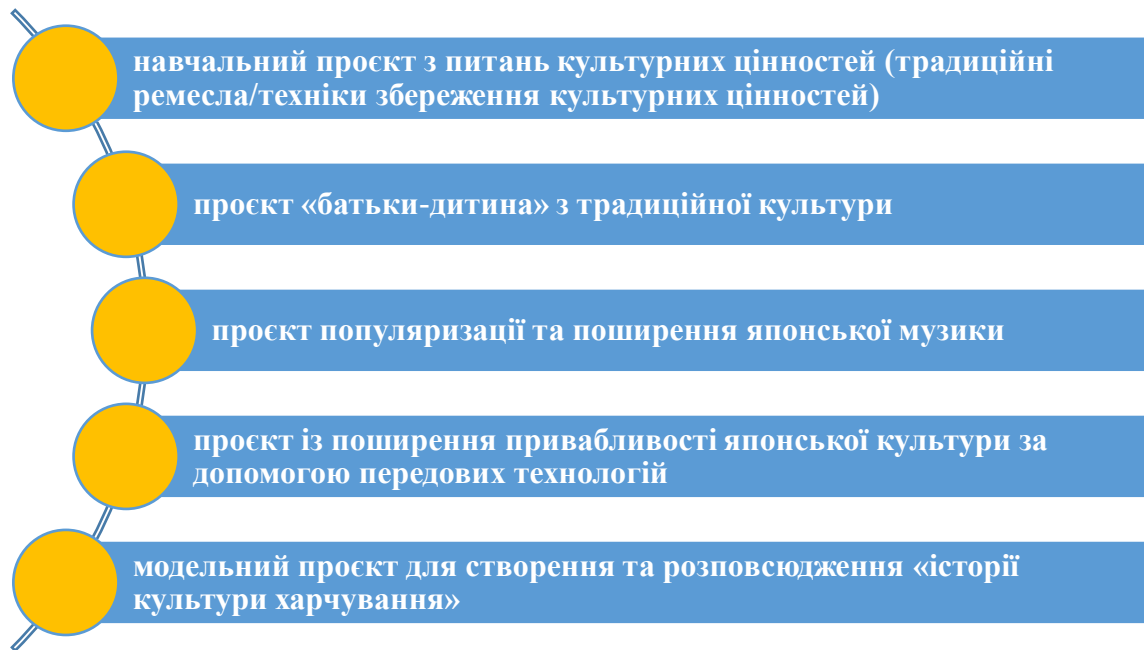

Рис.3. Проєкти розвитку японської культури

Агентство у справах культури надає можливість перспективним митцям отримувати освіту в різних сферах, таких як образотворче мистецтво, музика, танець, театр, сценічне мистецтво, кіно та медіа-мистецтво, в університетах, мистецьких школах тощо. Існує 5 варіантів тривалості навчання: 1 рік, 2 роки, 3 роки, спеціальні (від 20 до 80 днів) та навчання старшокласників (350 днів) (навчання здобувають близько 3700 осіб)²⁹. Держава сприяє навчанню молодих обдарованих особистостей також за кордоном.

Із метою формування механізму незалежного та сталого розвитку культури (всіх її напрямів) розроблено Стратегію культурно-економічного розвитку³⁰, яка передбачає шляхи інтеграції культури до інших сфер, таких як промисловість, туризм тощо; збереження та успадкування «творів» всіх видів (літератури, науки, мистецтва, музики) наступними поколіннями.

Висновки.

Досвід Японії є цікавим і, на нашу думку, корисним прикладом у контексті запровадження механізмів та інструментів стимулювання створення національних культурних продуктів, їх розповсюдження в країні та за її межами. На рівні законодавства визначені принципи і напрями політики щодо сприяння створенню, всебічного просування та розвитку національних культурних продуктів. Поєднання економічних інтересів авторів з інтересами суспільства, яке культурно збагачується, забезпечується завдяки законодавчій збалансованості регулювання сфери культури.

²⁹ 新進芸術家の海外研修. URL: <https://www.bunka.go.jp/seisaku/geijutsubunka/shinshin/kenshu/index.html>

³⁰ 文化経済戦略. URL: https://www.bunka.go.jp/seisaku/bunka_gyosei/bunka_keizai/index.html

Створенню національного культурного продукту сприяє фінансування сфери з державного бюджету. Субсидування творчої діяльності в державі забезпечується також фондами, які фінансуються з державних і приватних джерел. Грантовими програмами надається підтримка митцям та організаціям, пов'язаним зі сферою культури та мистецтва; забезпечуються умови для створення творів та їх поширення.

Державна політика спрямована на забезпечення умов для донесення всіх видів творів до громадян, організаційну та фінансову підтримку заходів щодо просування та поширення національних творів у державі та за її межами.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*